

Антоніна Головащук,

наукова співробітниця

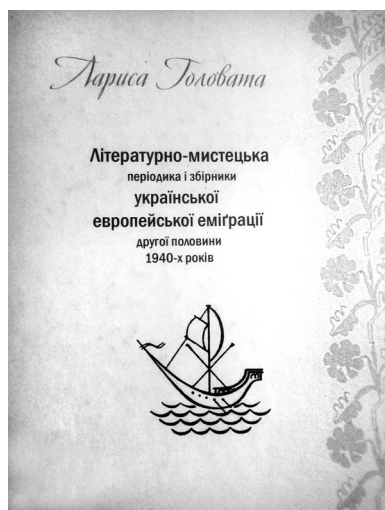
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (м. Київ, Україна)

просп. Голосіївський, 3, м. Київ, 03039, Україна

e-mail: antonina41@ukr.net

Фундаментальне науково-бібліографічне дослідження літературно-мистецьких часописів повоєнного періоду

Рец. на кн.: Головата Лариса. Літературно-мистецька періодика і збірники української європейської еміграції другої половини 1940-х років : бібліогр. довід. / ред.-бібліограф Л. Суц ; НАН України, Львів. нац. наук. б-ка України ім. В. Стефаника. Львів : Растр-7, 2019. 409, [17] с. : іл.

Друга половина 1940-х років у колі українських емігрантів вирізнялась інтенсивним літературно-мистецьким життям. Особливо це стосується групи літературно-мистецьких періодичних видань, збірників, які виходили у Західній Німеччині, Австрії, Італії, Франції. Вони становили значний інтерес для українського еміграційного суспільства. Українські літературно-мистецькі часописи – унікальна й значуща сторінка в історії літературного процесу поза межами України. Не зважаючи на те, що ці видання виходили впродовж нетривалого часу (від одного до трьох років) їхній внесок у літописання українського літературного життя в еміграції заслуговує особливої уваги. До того ж,

вони дають необхідний і цінний історико-літературний матеріал для сучасних дослідників українського літературного життя поза Україною другої половини 40-х років ХХ ст.

Підготовкою бібліографії з означеної тематики нині займається кілька наукових бібліотек та інститутів України. Зокрема, співробітниками відділу науково-бібліографічної інформації Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського опубліковано метабібліографічний посібник «Покажчики змісту українських часописів у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (Київ, 2019), в якому представлено окремо друковані та електронні ретроспективні покажчики змісту українських серійних видань. Значний

внесок у дослідження і розкриття змісту періодичних видань української діаспори зробив журналіст С. Козак, підготувавши низку бібліографічних покажчиків, зокрема, чотири томне видання «Раритети української діаспори» (Київ, 2016–2017), «Від слова – до «Слова» (Київ, 2019), «Планета Ді-Пі: літературні острови» (Київ, 2021) та ін.

Бібліографічний довідник «Літературно-мистецька періодика і збірники української європейської еміграції другої половини 1940-х років», який підготувала до друку Л. Головата – ґрунтовне дослідження, присвячене означеній проблематиці. Видання інформативно насичене, змістовне, вирізняється повнотою зібраного матеріалу, а отже, гідне поваги та схвалення. Високий професійний рівень цієї фундаментальної наукової праці, забезпечила її авторка. Лариса Володимирівна Головата – український історик, знаний бібліографиня, бібліотекознавиця, докторка історичних наук, старша наукова співробітниця відділу наукової бібліографії Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. Творчий доробок ученої складається з солідної низки наукових досліджень: «Товариство «Просвіта» у Львові, 1868–1939» (Львів, 2008), «Українське видавництво» у Кракові – Львові, 1939–1945» (Київ, 2010), «Український легальний видавничий рух Центрально-Східної Європи, 1939–1945» (Київ; Львів, 2013) та ін.

Мета видання, за словами автора, – «розгорнути бібліографічний запис так, аби він міг правити за джерело інформації про суспільно-культурний контекст. Під цим оглядом важливо якомога точніше окреслити творче середовище видання, охопити всю сукупність публікацій у періодиці, наголосити на значущих аспектах, відомостях, ідеях, уточнити, прокоментувати й виправити хибні дані та свідчення».

У довіднику, що рецензується, вражає кількість і широта зібраного матеріалу, професіоналізм, прагнення авторки якнайглибше дослідити процеси розвитку українського літературного та мистецького життя, яке вирувало в таборах для переміщених осіб.

Важливим складником праці є її вступна частина «На таборових шпальтах: вступ до бібліографії». На нашу думку, це – вдала спроба авторки охарактеризувати умови видавничого руху в еміграції, окреслити видавничі стратегії асоціацій і товариств, редакційну політику літературно-мистецьких періодичних видань і збірників, проаналізувати зміст назв, що досліджуються. Звісно, то був складний період не лише для творчості, але й почасти для виживання кожного письменника. Однак, саме в тих обставинах один за одним з'являлися літературно-мистецькі часописи. Видавничого досвіду емігранти часто набували з обмеженими матеріально-технічними можливостями, але в умовах, вільних від диктату та переслідувань. Для розвитку свого культурного ландшафту, видавничої сфери повоєнна українська еміграція покладалася, насамперед, на активність різних творчих середовищ.

У центрі уваги дослідниці – тридцять літературно-мистецьких періодичних видань. «Вони різняться за мотивами, способом творення, потенціалом сил, які

їх випускали, а отже і фаховими властивостями контенту» – зазначає авторка. По-всякому складалося їхнє майбутнє. Одні, не витримавши якихось негараздів, зникали, інші існували упродовж тривалого часу.

Значне місце у довіднику відведено збірнику літературно-мистецької проблематики «МУР» («Мистецький український рух»). Видання першим запрацювало на понад таборовому рівні і намагалось охопити весь еміграційний літературний простір. На його шпальтах друкувалися поезія, проза, літературно-критичні статті тощо. Особливий інтерес становить його хроніка літературних подій, унікальна інформація про вечори і виступи письменників перед українською громадою.

Наголошено у книзі і на значущості квартальника «Хорс», який представляв широку панораму міжнародного культурного життя – огляди польської, американської літератур, кінематографічних подій воєнних років та ін. Особливістю емігрантської періодики було розширення літературно-мистецьких обріїв. Тому, окрім літературної критики, «Хорс» велику увагу приділяв перекладам, зокрема творів таких визначних авторів, як Ф. Петрарка, Готфрід Страсбурський, Ф. Гельдерлін, Е. Гемінгвей, Карел Шульц.

Досить повно та інформативно у виданні досліджено табірні видання. Поряд із театрами, хорами, мистецькими майстернями, науковими гуртками, вони були важливим складником культурного життя еміграції. З-поміж літературно-мистецької періодики повоєнної еміграції лічені видання зуміли запровадити вдалі літературно-мистецькі рубрики і зазнати значного професійного зростання. Це, зокрема, часописи: «Орлик», «Рідне слово», «На чужині». Найбільш регулярним виданням був «Орлик», який згодом перетворився на місячник культури і суспільного життя. Часопис, максимально залучаючи авторські ресурси, висвітлював тогочасні тенденції в літературі, музиці, образотворчому мистецтві, театрі, торкався суспільно важливих тем, привертая увагу провідних європейських літературних і культурних кіл.

Завдяки зусиллям авторки довідника, у читача складається враження, що не менш важливими були і регіональні видання, які виходили на теренах Австрії. До таких належать журнали: «Керма», «Звено», «Литаври» та ін. Вони виходили в тих місцях, де проживали компактні групи українських ентузіастів, які, не розриваючи зв'язків із таборами, підтримували релігійні, наукові, мистецькі та громадські інституції. Означені часописи, крім літературно-мистецьких, репрезентували науково-популярні матеріали – з історії природознавства, економічної науки. Значний масив матеріалу, що друкувався у журналах, у подальшому став основою книжкових видань нині відомих авторів: Юрія Шевельова, Михайла Ореста, Юрія Клена, Євгена Маланюка, Івана Багряного, Тодося Осьмачки та інших.

Окрему увагу у бібліографічному довіднику приділено неформальним громадам, редакторам-аматорам. Такі особні групи намагалися самостійно започаткувати окремі публічні майданчики. Ними було випущено кілька чисел літературно-мистецьких альманахів: «Світання», «Науково-літературознавчий збірник»,

«Орден». Ці видання публікували унікальні вірші, переклади з Р. М. Рільке, С. Георге, Ф. Шіллера, що належали М. Оресту.

Неможливо перелічити весь обшир матеріалу, вміщеного як у згаданих часописах, так і в періодичних виданнях «Арка», «Вежі», «Гроно», «Дзвін» «Заграва», «Літературний зошит», «Обрій», «Ранок» та ін. Звісно, не все в них – рівноцінне і не завжди було тривалим, проте внесок цих часописів, альманахів, збірників, календарів у літописання українського літературного життя в еміграції досить значущий.

Логічно структурований бібліографічний довідник має вичерпний науково-довідковий апарат, який складається з чотирьох додатків: «Показчик імен», «Показчик географічних назв», «Показчик періодичних видань», «Показчик організацій, товариств, установ, формувань». Вражає обсяг показчика імен: він містить близько 2300 особистостей (письменників, поетів, перекладачів, літературознавців, художників, театральних діячів, істориків та ін.). Загалом науково-довідковий апарат у виданні займає близько 55 сторінок, що свідчить про бажання авторки значно полегшити пошук читачам необхідної інформації.

Книга побачила світ у якісному художньому опрацюванні. Завдячуючи О. Квик, в ілюстрованій її частині відтворено елементи художнього оформлення – обкладинок, художніх віньет, ілюстрацій до текстів, представлено зразки образотворчого матеріалу.

Зазначимо, що за змістом, характером, повнотою зібраного матеріалу довідник вигідно відрізняється від попередніх подібних видань. Авторці вдалося ввести різні методи опису матеріалу і цим самим поглибити наше розуміння його аналітичної природи та привернути увагу до численних цінних текстів, які до сьогодні були недоступні науковцям. Довідник відображає взаємозв'язок, активний розвиток різних сфер творчості в еміграції – літератури, науки, театру, музики, історії. Він є багатогранним джерелом для вивчення культурного досвіду українців у Європі в повоєнний період. Окрім того, видання дає незамінний і цінний літературно-мистецький поживок для сучасних дослідників українського літературного життя поза Україною в другій половині 1940-х років.